

KULTŪRA

MENAS ✨ LITERATŪRA ✨ MOKSLAS

Filotopija

Ar šiulaikiniame pasaulyje kam nors besuprantamas žodis „filotopija“, kai visi esame pasiruošę keliauti, reikia to ar nereikia, kai užsispyręs namisėda atrodo juokingas ir atgyvenęs?.. Tačiau kartais atrodo, kad tas namisėda taip tiesiog bando įtvirtinti savo būties centrą, tokį pat nejudantį, kaip kadaise buvo išvaizduojama Žemė.

Tokia jo filosofija – būti savo gyvenamosios vietos, savo „topos“ dalimi – atrodo ne be pagrindo. Kurgi mes nukeliaujame, šitaip beprotiškai lėkdami iš vieno pasaulio krašto į kitą?.. Niekur kitur, tik į save. Ir Paryžiuje atrasi save, ir Naujojoje Zelandijoje. Besikeičiantys ir keičiami peizažai nekeičia žmogaus – tą gali padaryti tik „topos“, vieta, kurią, norėdamas pažinti, turi prisijaukinti savo gyvenimu joje. Kartais netgi visu.

Filotopas neišeina iš savo namų. Bet jis vis tiek keliauja – sapnuose ir svajonėse, kartais galbūt ir košmaruose, nes ne visos „topos“ yra gailestingos ir palankios. Filotopas sutaupo daug laiko, kad suvoktų gyvenimo prasmę arba netektų jos. Todėl mūsų džiaugsmas dėl pasaulio be sienų kartais atrodo beprasmiškas, nes keliaujant kartais norisi pabėgti nuo ontologinio klausimo – o kurgi veda gyvenimo kelias, kokia kelionės prasmė?.. Ir kas gi iš tiesų yra pasaulis be sienų?

Iš atminties vis neišeina Romualdo Granausko romanas „Rūkas virš slėnių“. Tai kūrinys apie žmogų, visą savo gyvenimą praleidusį ant kalvelės tarp dviejų slėnių, užtvindomų rūko. Pasitikusio čia ir savo mirtį – jį nužudė mylimos moters sūnus, žmogus – keliautojas, neturintis „topos“, neturintis namų. „Savo paties ateitį Vyniautas daugmaž jau žinojo: gyvens šitoj plynaukštėj, prie šito žvyrkelio, po šituo gandalizdžiu, kol tiktai galės gyventi, nebent jėga išvežtų iš čia kaip Petrošių, paguldę ratuose ant ruginių šiaudų. Svarbu, kad nusivylimų valandą nepritrūktų atkaklumo gyventi“ (R. Granauskas, „Rūkas virš slėnių“, 132 p.).

Pastarąjį sakinį būtų galima įsirašyti kaip *credo*. Ypatingai žmonėms, kurie mano, kad būties centras įtvirtinamas tik ekonominiu gerbūviu, nepaisant „topos“. Juk jeigu Dievas lėmė tautoms gyventi tam tikrose „topos“, tai nėra atsitiktinumas ar nepatogumas, kurį galima ištaisyti. Arba kad visas „topos“ galima suvienodinti ir standartizuoti pagal tam tikrą gerovės modelį. Ir nors klaidinga būtų laikyti gamtą motina, o gamtos jėgas – dievais, tačiau reiktų prisiminti, kad gyvybė, supanti mus, yra mūsų pačių dalis, galbūt netgi dalis mūsų sielos; tą prisiminti būtina dėl to, kad, naikindami gamtą, nesunaikintume patys savęs.

Pastaruoju metu skurdžiose populiariosios žiniasklaidos rubrikėlėse, skirtose mokslui, vis dažniau pasigirsta teorijų, kuriančių nežemiškas „topos“ – jau skaičiuojama, kada erdvėlaivis gabens į Marsą pirmuosius kolonistus, mokslininkai atranda naujas egzoplanetas ir, nepaisant protu nesuvokiamo nuotolio, tai pateikiama kaip viltinga kolonijinės Žemės politikos vizija.

Šiuo atžvilgiu mokslas atrodo kaip naivus vaikas, į kurį, nepritariamai kraipydamos galvas, žiūri vyresniosios jo sesės – istorija ir filosofija. Ar beįmanoma ir ar prasminga šiais laikais kolonijinė politika, tegu ir kosminė?.. Ar tolimosios planetos yra skirtos žmogui? Gal – kam kitam?.. Ar siaubingas nuotolis, skirian-tis galaktikas, nekužda minties, kad žmogus atitolintas nuo kitų pasaulių ne vel-tui?.. Kad tie pasauliai – ne tik fizinės, bet ir metafizinės buveinės, į kurias tikrai paklius ne visi, bet nebūtinai stipriausi ir pasiruošę išgyvenimui – gal kaip tik at-virkščiai.

Mūsų „topos“ nepalieka mūsų niekada. Jos keliauja su mumis, su mumis miršta ir prisikelia.

Renata Šerelytė

Efoto.lt nuotr.

* * *

Prijaukinsiu tave, kaip laukinių erškėtrožių krūmą,

Tartum žvaigždę graudžiajam alyvų kalne.

O išrauki iš sielos senosios kalbos uždarumą,

O uždenk mano žaizdą, uždenk gladiolėm mane.

Tikėk, kaip į šlamančią ugnį tikėjai,

Į pelenus, verkiančius vakaro vėjuos, tikėk,

Plaukais sumirgėjus, kaip vasaros kloniuos mirgėjai,

Dienas, kur sunyko, į virpančią liepsną sudėk.

Tikėki balsu šio trapaus, vienaspalviško laiko,

Tikėk nesuprantamais gėstančių plėnių keliais.

Stebuklas įvyko – kažkas mus virš jūrų sulaiko,

Sujungęs rankas pirmutinės žvaigždės spinduliais.

Leonardas Gutauskas

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Filotopija • **2-as psl. Aldona Žemaitytė-Petrauskienė.** Nemas vienišojo keliautojo palikimas • **3 -as psl. Pranas Visvydas.** Baladė apie riterį • **4-as psl. Astrida Petraitytė.** Metus kelią dėl takelių. Subjektyvūs XVI tarptautinės Vilniaus knygų mugės įspūdžiai • **6-as psl. Audronė V. Škiudaitė.** V. K. Jonyno galerija Druskininkuose • **7-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** „Vytauto Osvaldo Virkau meno vizija“ • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Konstancos suvažiavimu – 600 metų • Dailininkė Daliutė Ivanauskaitė

Nemarus vienišojo keliautojo palikimas

ALDONA ŽEMAITYTĖ-PETRAUSKIENĖ

Balys Buračas buvo kraštotyrininkas iš Dievo malonės. Kraštotyrinis darbas tapo pašaukimu nuo mažumės, kai tik išmoko skaityti ir rašyti. Tai atsitiko 1903 metais – tuomet Baliui buvo vos šešeri. Lietuviškai ir rusiškai rašyti jį mokė vyresnysis brolis Bronius. Brolis iš miesto parvežė keletą mažų sąsiuvinukų, ir šešiametis Balys juose aprašė gimtojo kaimo įvykius. Pradėjęs eiti į mokyklą rinko tautosaką. Gavęs dovanų aštrų peiliuką pradėjo drožinėti. O sulaukęs dešimties metų su savo drožiniais jau dalyvavo 1907 m. Vilniuje surengtoje Pirmojoje lietuvių dailės parodoje. Taigi buvo lietuviško kaimo fenomenas, nesiekęs aukštųjų mokslų, kaip darė dauguma to meto valstiečių vaikų, o likęs prie savo žemės lietuviškųjų šaknų, tarsi gavęs paliepiamą iš aukščiau rinkti visa, kas susiję su senąja lietuviška buitimi ir būtimi. Jis labai anksti suprato ir įsisąmonino paprastą ir drauge nepaprastą tiesą – laikas negailestingai nuplukdo į nebūtį visa, kas mums iš vaikystės būna iki skausmo pažįstama ir brangu. Tad reikia lenktyniauti su laiku, sustabdant jį daiktuose ir dokumentuose.

Kraštotyrininkas, o drauge ir muziejininkas, etnografas, nebaigęs aukštųjų tų sričių mokslų, Balys Buračas gimė 1897 metais Sidarų kaime, Šiaulių apskrityje. Taigi amžių sandūroje, prieš prasidedant Europoje didžiajam virsmui, kurį sukėlė Pirmasis pasaulinis karas, nes jo pabaigą apvainikavo Europos viduryje susikūrusios nepriklausomos valstybės, tarp jų ir Lietuva. Kaip ir dauguma XX a. pradžioje Rytų Europoje gimusių žmonių, jis išgyveno tris epochas: rusiškojo carizmo spaudą ir Pirmąjį pasaulinį karą, Nepriklausomos Lietuvos gimimo ir suklestėjimo laikotarpį ir Antrąjį pasaulinį karą su jį palydėjusia bolševikine okupacija, pusei amžiaus iš pasaulio žemėlapiu ištrynusia savarankiškos Lietuvos valstybės buvimą.

Kadangi Balys jaunystėje nerodė didelio noro mokslams, į kuriuos per vargą anuomet veržėsi daugelis turtingesnių valstiečių talentingų vaikų, jaunystėje jam teko tradicinė kaimo valstiečio dalia: dirbo įvairius darbus tėvų ūkyje ir pas kaimynus, stambesnius ūkininkus. Tenkinosi drožinėjimu ir retų senovinių gimtojo kaimo daiktų rinkimu. Atrasti savo talentą, virtusį aistra, jaunuoliui padėjo atsiktinumas. Pirmojo pasaulinio karo metais apkasuose sutiktas vokiečių kareivis už Balio gražiai išdrožintą lazda atidavė jam savo fotoaparata ir pamokė kaip juo naudotis. Tai ir buvo Balio Buračo lemtis, jo charizma. Nuo to laiko su fotoaparatu nesiskyrė iki gyvenimo pabaigos, jis Baliui tapo ne tik duondaviu, bet ir būsimos šlovės bendrininku.

Darbingiausi ir įkvėpčiausi Balio Buračo gyvenimo metai skleidėsi per pirmosios Nepriklausomybės dvidešimtmetį. Tada jis, Šiauliuose baigęs Mokytojų seminariją ir tapęs kaimo mokytoju, apie dešimtį metų dar mokytojavo keliose Šiaulėnų valstiečių pradžios mokyklose (net buvo tapęs Daktariskių ir Jurgoniškių mokyklų vedėju). Bet vis stipriau Balį traukė pašaukimas – rinkti senus muziejinės vertės daiktus ir juos fotografuoti. Gana aplaidžiai žiūrėdamas į savo mokytojavimo pareigas (jas auškojo fotografavimo aistrai), Balys Buračas pradėjo savo keliones per Lietuvą – fotografavo ir drauge rinko kaimų, miestelių trobose aptiktus senus rakandus, liaudies menininkų drožinius, audinius, margučius, rūpintojėlius. Fotografavo ir kaimo žmones, ypač vaikus ir senuosius liaudies meistrus dievdirbius, kaimo muzikantus, kanklininkus, kurie jam buvo įdomiausi savo charakteriais, paženklintais prigimtiniu talentu. Mokėjo kaimo žmones prakalbinti taip, kad tie atitirūkdavo nuo savo kasdienių darbų ir leisdavosi į pokalbius. Tai leido jam užrašyti daug lietuvių tautosakos lobių – dainų, pasakų, sakmių, padavimų... Eidamas per kaimus Buračas nevengė jaunimo vakarėlių, išprašydavo į vestuvių puotas, pabuvodavo laidotuvėse, ilgiau pabendraudavo su kaimo muzikantais, medžio drožėjais.

Pagaliau Buračas atsisakė nemėgstamų mokytojo pareigų, nuo 1928 metų pasinerdamas tik į

Balys Buračas. Ūkininkai. Aukštupėnų k., Panevėžio apskritis, 1935 m.

Šiaulių „Aušros“ muziejaus nuotraukos

Balys Buračas. Kupiškietė Bareckienė, 1935 m.

kraštotyrinį darbą arba su juo susijusias atsitiktines trumpalaikes pareigas muziejuose ir valstybinėse įstaigose. 1929–1930 metais jis dar studijavo grafiką Kauno meno mokykloje ir mažuose provincijos laikraščeliuose spausdino savo piešinius, o fotografijas – tokiuose solidžiuose Lietuvos leidiniuose, kaip „Naujoji Romuva“, „Lietuvos žinios“, taip pat Lietuvoje populiariame J. Paleckio „Sekmadienyje“.

1929 metų vasarą Buračas rinko tautosaką ir fotografavo M. K. Čiurliono dailės galerijos ir Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus užsakymu. Jau tuo metu išryškėjo jo skrupulingumas ir atsakomybė, aprašant negatyvus ir surinktus liaudies meno eksponatus. Po to metus laiko dirbo senojo kultūros paveldo konservatoriumi Šiaulių „Aušros“ muziejuje, kartu aprašydamas kupiškėnų papročius ir tradicijas. Ketverius metus (1934–1938) keliaudamas per Lietuvą rinko tautosaką Suvalkijoje, Žemaitijoje, Rytų Aukštaitijoje, Šiaurės Lietuvoje. Sukaupęs didelį fotoarchyvą, jį sistemino, skirstydamas pagal pagrindines sritis: tautodailę, mažąją architektūrą, papročiai, šokiai ir žaidimai, žmonės (kaimo pasakoriai, muzikantai, medžio drožėjai). Išmoko sudaryti tikslus surinktų eksponatų ir fotografinių negatyvų aprašymus. Iki Antrojo pasaulinio karo parašė 600 straipsnių, svarbiausi iš jų – apie kupiškėnų vestuves ir Sekmines – buvo spausdinti leidinyje „Tautosakos darbai“.

Buvo nepaprastai kruopštus, sudarydamas ilgus, išsamius surinktų daiktų ir fotografijų negatyvų aprašus. Tie aprašai rodė, kad fotografija ir aprašomoji literatūra – Buračo užrašyti žmonių pasakojimai,

jo kūryboje užėmė vienodai svarbią vietą. Kai kurias Balio Buračo nuotraukas anuomet spausdino Didžiosios Britanijos, Čekijos, Vokietijos iliustruoti leidiniai. 1937 m. Paryžiaus tarptautinėje meno ir technikos parodoje tokios jaunos valstybės, kaip Lietuva, kur nebuvo jokių fotografijos tradicijų, atstovas Balys Buračas už 25 nuotraukų kolekciją laimėjo aukso medalį. Buračą ir Petrą Babicką galima laikyti prieškarinės lietuvių fotografijos pradininkais, kurių veiklą, kaip tradiciją, tik po kelių dešimtmečių – pratęsė lietuvių fotografijos meistrai Antanas Sutkus, Romualdas Rakauskas, Rimantas Dichavičius ir kiti gabūs fotomenininkai, garsėjantys ne tik Sovietų sąjungoje, bet ir Europoje.

Taigi Balys Buračas, samokslis fotografas, portretinės ir siužetinės fotogra-

fijos pradininkas Lietuvoje išplaukė į tarptautinio pripažinimo vandenį su Paryžiaus parodoje laimėtu aukso medaliu, kurio negalėjo atsiimti, nes neturėjo pinigų užsimokėti už maitą, „Vietoj medalio geras fotoaparatas man būtų buvusi geriausia dovana“ (iš B. Buračo „Autobiografijos“).

Nuolatinis keliauninkas – pėsčias ar dviračiu, ilgiau neužsibūdavo jokiame valdiškame darbe. Metus laiko dirbo Lituanistikos institute (1939 m.), kitus metus inspektoriumi Liaudies kūrybos namuose ir Lietuvos kultūros paminklų apsaugos įstaigoje. „Iki 1941-ųjų kraštotyrininkas apkeliavo Lietuvą skersai ir išilgai. Okupacijos metais darbą tęsė, gavęs fotografo amatininko kortelę...“ – rašo savo studijoje menotyrininkė Danutė Tamošaitienė. Pavasario, vasaros, rudens darbymečiais kaimiečiai žiūrėjo į jį kaip į savotišką keistuolį prašalaitį, įkūrų žmogų, savo klausimais ir prašymais gaišinantį jų brangų laiką. Bet atkaklusis Buračas, pamatęs itin vertingą muziejinį daiktą, mandagiai išprašydavo jį iš kasdieniuose darbuose prapuolusių kaimiečių. Jį labai domino Užgavėnių kaukės, itin savitas visų regionų, ypač Žemaitijos, liaudies meno reiškinys. Taip pat margučiai, kraičių skrynios, rūpintojėliai...

Savo gimtajame Sidarų kaime ir gretimose apylinkėse, nuo kurių prasidėjo jo kraštotyrinės kelionės, Buračas nebuvo mėgstamas dėl laisvamaniškų, socialistinių pažiūrų. Tas pažiūras galbūt skatino skurdi jo paauglystės ir jaunystės buitis, susidūrimas su kaimo bežemiais, vargo žmonėmis, užuojauta jiems. O kraštotyrinio darbo pradmenis gavo iš profesionalių muziejininkų, kurie jį ragino rinkti tautosaką ir liaudies meną, suteikė pirmąsias metodines pamokas.

Ir pokario metais jis keliavo per etnografinių regionų kaimus ir miestelius, rinkdamas ir fotografuodamas senosios Lietuvos relikthus: kryžius ir koplystulpius – prie sodybų ir trobose, taip pat prie viešelių ir kapinėse, miestelių aikštėse ir pakelėse. Neaplenkdavo ir vėjinių malūnų, iš tolo jam mojančių savo kiauraraščiais sparnais. Užeidamas į trobas, prašė atidaryti kraičio skrynias su margaisiais audėjų raštais. Fotografavo audėjas ir medžio drožėjus, kryždirbius, dainininkus, vaikus ir senolius...

Senų liaudies meno dirbinių rinkimo ir fotografavimo aistra vedė Balį Buračą per visą Lietuvą, nes jis suvokė, kad kiekvienas regionas yra savitas ir tuo savitumu išskirtinis ir įdomus. Naršydamas po kaimiečių moterų kraičio skrynias jis rasdavo subtiliausių raštų audimo darbelių, vyrų meisternėse aptikdavo nagingų kalvių, stalių ar drožėjų muziejinės vertės įnagių. Visa tai menotyrininkų žvilgsniu buvo liaudies menas, kurio sodiečiai nemokėjo vertinti ir įvertinti, o Balys Buračas intuityviai juto, nes buvo iš prigimties apdovanotas vertintojo ir žinovo siela.

Pabaiga kitame numeryje

Pranas Visvydas

BALADĖ APIE RITERĮ

Baladė apie riterį

Naminis fikusas, neatmenu kada, mamos
iš ūglio želdintas palangės grožiui, šįryt
vis sklaido nebenaują Walter Scotto knygą.
Senovės kuždesys iš lėto kursto atmintį.
Tegul atgyja įvykio emocija. Įstrigusiam
Vaizde tegul man prašneka šis augalas:

Nėra! Nėra! – iš ūkanos išniręs šūkauja
ant palšo arklio raitelis. Kai priartėja,
Sušunku: Riteri! Jei neskubi, būk svečias,
Leisk žirgui atsipūsti! Ir pats atsigavink!
Susėdam priebutyje. Patiekiu pusrytį.
Puodelio neliečia ilgokai, žiūri į vieškelį.
Matau, gerokai paveiktas jojimo ilgo.
Jam reikia gero poilsio, o ne šnekėjimo.

Bet aš neiškenčiu: Sakyk, iš kur atjoji?
Išsprūsta klausimas. Dar patylėjęs geria
Ir valgo susikaupęs. Tada lėtai prabyla
Apie neseniai jo būrį neganda ištikusią:
Buvo užklupti prie tilto... traukdamies
Gynėsi, žuvo Jonas, upė nusinešė kūną
Skaudu, bet tuo metu nebuvo išeities:
Kiekvienas stengės gintis, bet žuvo jis...
Ir jo nėra šalia, nėra ir Ginto, Jovaro...
Ir jų nėra! Nėra! Tikriausiai upėje? ak,
Toks laikmetis: keliuose tykoja mirtis...
Nėra! Nėra prisikėlimo jiems, nebus ...
Nutilo. Ir aš tylėjau. O ką sakyti? Ką?

Dar kiek užkandęs, atsistojo – guvesnis.
Ačiū – apsikabinome. Pagirdė liesą gyvulį.
Daviau jiems maisto. Sudie! Gyvuokite!
Mačiau jį dingstantį už ūkanoto kauburio –
Taurų šalies gynėją, suabejojusį Prisikėlimu.
Lydėjo juos ir fikusas su šakele ant rusvo
Viršelio knygos, mums švietusios dorybėm.

Ir jau po to ilgai mažčiau apie mitus herojų
Prajojusiam neužsiminęs, jog žuvęs Jonas
Buvo mano brolis, dažnai skaitęs W. Scottą
Ir kitas narsumą pabrėžiančias knygas

Albrecht Dürer. Raitelis, mirtis ir velnias. Graviūra, 1513.

Paveldas

Taip! tuomet mokėjau
Suvokti ne vien savo
Bet ir kitų laisvės kliedesį,
Nes buvau gaudomas.

Gimdytojos meilės dėka
Ištisą žiemą išnešiojau
apsiaustą, jos persiūtą
Per naktį iš kareiviško
Ir perdažytą kita spalva,
Kad neprikibtų žandarai.

Ištisą žiemą, antrą, trečią.
Mėlynas drabužis tuomet
tapo lydraščiu į melsvą
Gyvenimo tarpsnį – šiltas
Paltas ir jo kūrėja Teofilė
Sugebėjusi apgauti smurtą.

Taip, tada, o šiuo laiku
Pro kitą gelumbę braunas
Aršesnio vaido paveldas:
Įsitikinimų arenoje šėlsta
Žiaurumo liepsnos.

O juk taip neseniai
Tikėjau pasaulio santarve.
Bet, matyt, vis trūksta tikrų
Ir pasišventusių Palangos
Juzių, kad šiuo metu būtų
Susiūtas taikos drabužis.

Gurkšnis iš antikinio ąsočio

Sako, jiems kerštas yra gaivus
Lyg gurkšnis iš vėsaus ąsočio.
Lyg duonos kąsnis alkano burnoj,
Lyg senovės įtūžio vykdymas.

Todėl ir žudo vieni kitus keršto
būdais kaip atpildą, kaip bausmę.
Todėl ir gedi kraujuojanti Istorija
Ieškodama kemsynuose lakštutės
Kuri tarsi motulė mums giedotų
Apie Jos sūnaus vis puoselėtą viltį
Smuikuojuant ir po to sušaudytam
Ideologijų koncerte grosso... Ne!
Mums neminėk to! Kam graudini?
Tragedija – žmonijos pramoga!

Aš suprantu, kad mūsų ausys akys
Buvo prijunkusios prie apokalipsės,
Kai šalį siaubė iš rytų ir vakarų, kai
Žudė nugalėtojai ir pralaimėjusieji.

Pavasaris vėl puošia lauką, upę...
Nors siaučia geismas – raketomis,
Bombomis ir automatais keršyti.
Pavasaris vėl puošia kelią, sodą...
Pievoje naktį ganosi eiklūs žirgai
Parkuose ūbauja mylinčiųjų poros
O žaibas apšviečia ir mokslininką,
Pajėgų suvaldyti gamtos esminių
Medžiagos galių atominę grėsmę.

O gal gimsta ir genijus, kuris vėliau
Sugalvos, kaip keršto gymį žmoguje
Nukreipti vien į teigiamus dalykus,
Išradęs skiepą, ilgainiui įdiegiantį
sąmonėje atlaidumą ir perspėjimą:
Nesiek, žmogau, žudikiško keršto!
Nes tai juk Hado nuodų gurkšniai.

Metus kelią dėl takelių

Subjektyvūs XVI tarptautinės Vilniaus knygų mugės įspūdžiai

ASTRIDA PETRAITYTĖ

„Istorija įdomesnė, kai ji – detektyvas“ – skelbė šių metų (02 19 – 22) Litexpo rūmuose įsikūrusios Vilniaus knygų mugės šūkis, taip nusakant magistralinį keturių dienų kelią. Lolita Varanavičienė, viena iš mugės organizatorių, leidyklos „Tyto alba“ vadovė, interviu televizijai prisipažino, jog buvo laukta, jau kone turėta garantijų, kad atvyks žymusis aktorius Davidas Suchet, išstisus 20 metų įkūnijęs detektyvą Puaro, dabar šį savo „dvilypį“ gyvenimą suglaudęs į knygą; tie lūkesčiai neišsipildė, na, bet tema padiktuota (o ir knygos „Puaras ir aš“ lietuviškasis vertimas pasirodė).

Gal intriga ir užmegzta, bet turiu prisipažinti aš, nukakusi mugėn, vengiau nubrėžtojo kelio, klydinėjau šalutiniais takeliais. O jų būta – gausių, plačių, įspūdingų.

Jau daugelį metų Knygų mugėje praleidžiu visas keturias dienas (nors ir ne nuo ryto iki nakties) – dažnusyk visai neketindama nieko pirkti. Primu šį renginį tiesiog kaip Knygos šventę, netgi plačiau – poeto, dabartinio Rašytojų sąjungos pirminko Antano A. Jonyno kadais išsakytu vertinimu: tai – Kultūros festivalis.

Juk iš tiesų nebūtina sukiotis tarp knygų prekystalių – nors ir tai visai malonu: visą margą Knygos įvairovę pamatai, gali pajusti tradicijas ir novatorystę persipinanant (štai Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto darbuotojai ne tik pardavinėjo, bet ir patys puikavosi pasipuošę juodais marškinėliais su ant krūtinės išryškėjančiais mūsų klasikų – Žemaitės, Donelaičio, Mačernio, kitų – veidais bei esmingomis citatomis; pvz., „Nereikia cackų pacackų“ – skelbia Žemaitė), aptinki rašytojus, bprekiaujančius ar tik auografus dalijančius, žmonių sraute nuolat atpažįsti tai tau asmeniškai mielus, tai mūsų kultūros ženklais tapusius veidus...

Šventė ir knygos leidėjams?

Pačią pirmą dieną dalyvaujant Knygos meno konkurso laureatų apdovanojimų iškilmėse (ji vyko erdvoje, gausiai užpildytoje salėje) dingtelėjo, kad šis renginys turėtų būti šventė ir leidėjams – ne tik dėl tikėtinos didesnės apyvartos. Juk įvertinant knygos kaip daikto gražumą, apdovanotas įvairiose kategorijose gausus dailininkų būrys, o kartu – leidyklos bei spaustuvės. Taip ir pažymėjo vertinimo komisijos pirmininkas Kazimieras Paškauskas: atsižvelgta ir į poligrafijos kokybę, o šiuolaikinės technologijos kartelę yra pakėlusios gan aukštai. Apdovanojimus teikęs kultūros ministras Šarūnas Birutis pasidžiaugė, kad kai kurių leidėjų vardai

Premijuotasis „Vitas Luckus. Biografija. Kūryba“

(pvz., spaustuvių „BALTO print“ ar „Petro ofsetas“) girdimi metai iš metų ir – ne po vienąkart.

Taigi už leidinį, skirtą sovietmečio fotografui maištininkui „Vitas Luckus. Biografija. Kūryba“ (sudarė Margarita Matulytė ir Tatjana Luckienė-Alttag) Metų premija apdovanotas jaunas dailininkas Jurgis Griškevičius, garbe dalijosi ir su leidėju (Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kauno skyrius ir Lietuvos dailės muziejus) bei spaustuvės („Kopa“) atstovais.

Beje, vėliau bevaikštinėdama po mugės erdves, ant gražiausių knygų ekspozicinio stalo aptikau, kad Metų knyga – tai netgi trys leidiniai: vienas solidus, vos apimamas tomas – vizualusis, fotografo darbų albumas ir du mažesni – palydintieji tekstiniai: vienas lietuvių, kitas – anglų kalba. Įsigyti galima kiekvieną atskirai.

Dar šešios Knygos meno konkurso premijos įteiktos įvairiose kategorijose – grožinė literatūra, meno, mokslo leidiniai, knygos vaikams ir t. t., o po to – dar ir dvylika diplomų; o visus apdovanojimus juk reikia dauginti iš trijų – vis scenon kvieisti ir leidėjai, ir spaustuvininkai.

Tad tokį gausų būrį įvertintųjų regint, džiugiai dilgsėjo: na, argi tai ne šventė leidyklų, spaustuvių darbuotojams, argi jų darbo prasmė – dažnusyk, ko gero, išskystanti dėl sunkiai sukrapštomo pelno – nesužvito naujomis spalvomis?

Meninės programos

Knygų mugėje reprezentuojama ne tik Literatūra, bet ir kiti Menai. Apie tai byloja ir „paralelinės“ specializuotos salės – Kino, Muzikos (pastaroji šiemet atsirado pirmąsyk)... Bet net nespėdamas iki jų nueiti, turi progos sudalyvauti ir koncertė-

liuose, ir aktorių pasirodymuose...

Tai patyriau jau pirmą dieną. Štai pristatant Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto išleistą Vytauto Mačernio poezijos rinktinę „Man patiko tik vandenys gilūs“ (sudarytojas Manfredas Žvirgždas), eilėraščių pluoštą paskaitė Andrius Bialobžeskis, visad žavintis aktorine kultūra – skaitoma ne iš knygos ar kokių lapelių... Knyga išleista kartu su CD. Beje, Bialobžeskis, ne vienerius metus su Mačernio poezija važinėjęs po Lietuvą, pažymėjo: idomu jį programoje derinti su kitu poetu – ypač ryškus kontrastas būnaš Sigita Geda, o klausytojai mieliau atsisaukia į paprastą, nuoširdų, kartais kiek naių Mačernio balsą...

Muzikinių įspūdžių taip pat teko patirti net neužsukant į Muzikos salę. Štai buvome pakviesti prisiminti Mykolo Kleopo Oginskio, kuriam 250-ojo gimtadienio proga Lenkijos, Baltarusijos ir Lietuvos iniciatyva šiuos metus skyrė UNESCO. (Tiesa, jau kitame renginyje – pristatant leidinį „Du laišakai: popiežiaus nuncijaus L. Lippomano ir kunigaikščio M. Radvilos Juodojo (1556) polemika“, Darius Kuolys replikavo: mes mielai prisijungiame, kai Lenkija parodo iniciatyvą minėti ir mums brangias asmenybės – minėjome Č. Milošą, minime M. K. Oginskį, bet patys esame apsileidę, štai šiemet sukakusio Radvilos Juodojo 500 metų jubiliejaus nepasiūlėme UNESCO minėti tarptautiniu mastu, o ir patys nelabai minime; na, bent jau K. Donelaitį paminėjome).

Aktorė Virginija Kochanskytė, vedusi renginį, priminė galimus mugėje įsigyti ir CD su Oginskio-kompozitoriaus muzika, ir šiai asmenybei skirtus veikalus, bet pagrindinis krūvis teko muzikos atlikėjoms – pianistei Šviesei Čepiauskaitei (žinoma, neapsieita be garsiojo polonezo „Atsisveikinimas su tėvyne“) ir vokalistei Giedrei Zeicaitei, kartu atlikusioms šio Abiejų Tautų respublikos politiko, diplomato, net sukilėlio romansus. Žinoma, būta ir trumpų kalbėlių – entuziastingai Oginskių giminės inovacijas Žemaitijos užkampyje Rietave (įkurta žemės ūkio mokykla, įvesta elektra ir pan.) pristatė Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus direktorius Vytautas Rutkauskas, Oginskių archyvo turtinumą priminė jų tyrimus ėmusis koordinuoti istorikė Ramunė Šmigelskytė-Stukienė (jau išleidusi knygą, kurios pavadinime nusakyta herojaus veiklos įvairovė ir tam tikra egzotika: „Mykolas Kleopas Oginskis: politikas, diplomatas, ministras ir jo pasų kolekcija“), ir t. t..

Patyrusi smagius muzikinius įspūdžius knyginėje erdvėje pati save suvedžioju besivildama: o jau Muzikos salėj manęs lauks tikra muzikinė puota...

Nuskubėjusi per kiemą į kitą Litexpo rūmų pastatą, susivokiau, kad nerasiu čia tradicinės salės ar salytės, ir šią erdvę pavadint Muzikos paviljonu būtų labiau tike: pertvaromis atskirti plokštelių pardavėjų ir pan. kampeliai užė gaudė, pakrašty esanti scena

Rašytojas J. Melnikas

A. Petraitytės nuotraukos

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.

su šiočia klausytojams skirta teritorija galėjo tikti nebent trankiems muzikantams... Tad natūralu, kad mano viltys, jog renginys „XVII a. LDK muzika: Giovanni Battista Cacciola” žada gyvą senosios muzikos koncertėlį, tuoj subliuško. Tai būta tik CD pristatymo, įrašo fragmentai nuskambėjo, o scenoje susėdo kalbėtojai... Pokalbio iniciatyvą į savo rankas tuoj perėmė (nors vedėjo vaidmuo lyg ir Dariui Užkuraičiui buvo skirtas) neseniai susibūrusio tarptautinio ansamblio „Canto Fiotito” vadovas Rodrigo Calveyra (jo pasisakymą anglų kalba vertė kolegė, ansamblio solistė), jį papildė CD leidėja Rūta Skudienė. Nebetilpus prie scenos, suradus patogią stebėjimui vietą – laiptus, vedančius į balkoną, buvo visai įdomu paklaust ir pasakojimų apie italų muziką, besidarbavusį Sapiegos dvare, ir itališkai–lietuviškos muzikos, bet akį labiau traukė kaimyninėje nišėlėje išikūręs Algirdas Kaušpėdas, kurį vis pakeldavo kokia mergina ar jaunuolis, ir „Anties” legenda nesikaprizindamas stodavo greta, apkabindavo per pečius, meiliai iš savo aukštybių palinkdavo įsiamžinimui nuotraukoje...

Iš sekmadienio pramogų išplėsiu ir prie menų priskirsiu renginį „Žymūs žmonės skaito”. Skaitymus pradėjo režisierė Dalia Ibelhauptaitė, įtaigiai ir emocionaliai perteikusi Kristinos Sabaliauskaitės apsakymo (iš knygos „Danielius Dalba”) herojės išgyvenimus. Bet renginys nežadėjo tik menininkų pasirodymus ir tik grožinių tekstų skaitymus. Štai režisierę pakeitęs politologas Nerijus Maliukevičius, nukeldamas į XIV amžių, perskaitė kunigaikščio Gedimino laišką, kulinarė ir laidų vedėja Beta Nicholson fragmentu iš Rūtos Vanagaitės knygos „Ne bobų vasara” pašlovino moterį, politikas Šimašius pavedžiojo Šiltadaržio gatve (iš: Jurga Balta, Jurga Juoda. „Vilnius 37 °C: gatvių knyga”), į grožinės fikcijos erdves sugrąžino verslininkas Ignas Staškevičius, paskaitęs ištrauką iš Nobelio premijos laureato J. M. Coetzee’s knygos „Jėzaus vaikystė”. Būta malonios literatūrinės valandėlės.

Lietuviškosios tapatybės paieškos

Kaip visad, Knygų mugėje atskirą renginių bloką sudaro diskusijos – ne tik apie knygas, dažniausiai bendresnėmis visuomeninėmis, istorinėmis, kultūrinėmis temomis. Šįkart rengėjams greta detektyvinių peripetijų, regis, parūpo ir mūsų tapatybės problema. Man preliudija lietuviškosios tapatybės svarstymams pasitarnavo jau pirmą dieną įvykęs knygos pristatymas – Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija savo veiklos dešimtmečio rezultatus pateikė leidinyje „Lituanistika ir kultūros politika (2003–2013). Parlamentinės komisijos istorija ir atsakaita”. Taigi komisija, įkurta spaudos lotyniškais rašmenimis 100-mečiui pažymėti, po jubiliejinio renginio plėtė savo veiklos lauką ir apimtis. Leidinyje, kaip galėjome suprasti iš kalbų, pateiktos ir numatytų darbų gairės, ir aptariamai įvykdyti darbai (jų gausu – juk komisija, turėdama savo žinioje tam tikra proginį fondą, inicijavo ar palaikė kitų institucijų iniciatyvas, tad jai palaiminus, ir knygos bei CD leistos, ir parodos, konferencijos rengtos). Šiam renginiui dirigavo prof. Domas Kaunas, kalbėtojų buvo suburti daug – štai komisijos vardu žodį tarė jos sekretorius Andrius Vaišnys, o projektus vykdžiusiųjų partnerių – Nacionalinės Mažvydo bibliotekos direktorius prof. Rinaldas Gudauskas, Dailininkų sąjungos vadovė Edita Utarienė, kiti... Esmingą teorinį šios komisijos įdirbį suformulavo leidinio recenzentė prof. Dainora Pociūtė-Abukevičienė: išplėsta lituanistikos samprata. Jei pradžioje sąvoka buvusi grynai „filologinė”, apėmusi tik lietuvių kalbos sferą, tai palaipsniui išsikristalizavo lituanistikos kaip visko, kas atspindi Lietuvą, jos valstybingumą, koncepcija. Taigi taip į lituanistikos sferą įtraukta ir istorija, įvairiausios kultūros apraiškos – tai, ką, matyt, ir įvardijame kaip lietuvišką tapatybę. Pabaigoje kalbėjęs prof. Antanas Tyla, su jauduliu prisimindamas šandienines aktualijas – Ukrainos įvykius, tyliai pabeldė ne tik į mūsų žmogiškąjį solidarumą su už savo laisvę kovojančia tauta, bet ir į istorinę atmintį – bendrystę LDK darinyje...

LDK, Liublino unija, Pirmoji respublika, Antroji respublika (ir klausimas; ar nesame – jei atsi-

spiriame nuo LDK – Trečioji?), Vytis, trispalvė, didysis kunigaikštis Vytautas, Smetona ir kitų mūsų šiandieninės tapatybės „genų” įvardijimai skambėjo diskusijoje „Ką pasakoja vėliavos”. LRT studijoje pašnekovus – kauniškį VDU prof. Joną Vaičenonį ir Vilniaus universiteto atstovus dr. Neriją Putinaitę, dr. Darių Kuolį ir dr. Norbertą Černiauską – kalbinęs Mindaugas Nefas pirmiausiai ir provokavo šia vėliavų skirtimi – ką mums reiškia trispalvė, ir ką – raudonoji (Vaičenonis patikslino: purpurinė) su Vytimi?

Apibendrinant visas kalbas galima pasakyti: trispalvė mums tapo kovų už Lietuvos laisvę simboliu – su ja kovėsi pokario partizanai, ją slėpė ir slapčiomis sovietiniais metais vis kur iškeldavo disidentai; tuo tarpu Vyties vėliava labiau siejasi su LDK tradicija.

Metų knygos laureatų apdovanojimas

Didžiojo kunigaikščio Vytauto, kaip ypatingo tarpukario herojaus, simbolio (kurio sekėjo titulą mėginta suteikti A. Smetonai), reikšmę kalbėtojai siejo ir su šio valdovo karžygiškais pasiekimais (t.p. tolerancija užkariautųjų atžvilgiu), ir su „lietuviškumu” – mat jis nebuves Lenkijos karaliumi (aki-vaizdu, kad mūsų herojumi nėra Jogaila).

Žinoma, neapeiti ir problemiškieji šiandienos simboliai, šiandieninių ginčų objektas – Žaliojo tilto skulptūros. N. Putinaitė bakstelėjo ekspertų komisijai, vis ginančiai šiuos socrealizmo kūrinius kaip saugotinus, jog tai esąs gudravimas. Taigi mūsų lietuviškojoje laisvės tapatybėje dar tikrai įstrigę socrealizmo reliktai...

Kas esame „mes” gvildeno ir Kultūros tyrimų instituto filosofai – prof. Antanas Andrijauskas, dr. Naglis Kardelis, dr. Stanislovas Mostauskis, Salomėja Jastrumskytė, dr. Aivaras Stepukonis. Diskusija įvardyta problemiška aštriai: „Kas mes Lietuvoje: svetimtaučiai, kitataučiai, mažuma?”, bet katastrofiškieji variantai kalbose neiškilo, dėmesys koncentruotas į lietuviškąją tapatybę. Šį pokalbį pradėjęs poetas ir filosofas dr. Vytautas Rubavičius būtų galėjęs pasisakyti (bet šia proga kukliai nepasinaudojo), kad pastaruoju metu aktyviai propaguoja A. Smetonos paminklo Vilniuje idėją – taigi prezidentą, juk siejamą su autoritariniu režimu, regi kaip mus simbolizuojančią ir vienijančią figūrą (įsiterpsiu: aš jam pritariu – būtent Smetona yra mūsų valstybingumo simbolis. Tokia reakcija sukirbėjo ir anksčiau minėtosios diskusijos metu, kai N. Putinaitė tarsi retoriškai klausė, regis, turėdama galvoje neigiamą atsakymą: „Ar Smetona mums svarbiau už Skargą? Už Steponą Batorą?”

Andrijauskas savo apmąstymus grindė nesenos viešnagės JAV išpūdžiais – ten pristatė litvakų dailininkų kūrybą, ir turėdamas progos susitikti tiek su Lietuvos žydų palikuonimis, tiek ir išeiviais lietuviais, negailėjo pastariesiems karčių žodžių: lietuviams vis reikią išsiaiškinti, kas viršesnis – priešingai žydiškajam vieningumui, sutelktumui. Profesoriaus katastrofistinės nuotaikos: buvusi sėslia šalimi, Lietuva šiandien „evakuojasi”, tampa nomadais, tad mūsų perspektyvos gali būti tragiškos – ma-

nyje atsišaukė protestu: viena, tarpukario laikraščių studijos parodo, kad ir tuomet lietuvių masiškai emigruota (daugiausia į Pietų Ameriką), tad gal ne tik sėslumo, bet ir nomadiškumo geną turime, antra, žvelgdama į platų jaunosios kartos giminių ratą, turiu ne vieną ne tik išvažiavusiųjų, bet ir sugrįžusiųjų pavyzdį...

Tad ir S. Mostauskiui (matyt, lenkiškų šaknų turinčiam) brėžiant lenko vaizdinį lietuvių sąmonėje, akcentuojant – jame dominuoja neigiami bruožai ir apeliuojant – reiktų pozityvumo, norėjosi pratęsti: praverstų pozityvus žvilgsnis ir į savo tautą.

Prasmingas buvo N. Kardelio priminimas: esame sena, archaiška tauta, bet kaip nacija – aukštesnis, politiškai organizuotas darinys – esame jauni (filosofo mintį, matyt, galima papildyti prof. Eugenijos Ulčinaitės pastebėjimu, išsakytu pristatant knygą,

jos verstą iš lotynų kalbos – pirmojo Vilniaus universiteto rektoriaus ir dvaro pamokslininko Petro Skargos „Seimo pamokslys”: lietuvių kalba neturi aukštojo stiliaus, vertėjams, susiduriantiems, tarkim, su turtinga kitų kalbų kreipinių, komplimentų lek-sika, tenka jį kurti).

Įsiklausyti privertė jaunosios kartos atstovės S. Jastrumskytės samprotavimai. Sudomino ne tiek pats tapatybės nevienalytiškumo akcentavimas, kiek teiginys: vienalytė tapatybė kitoje aplinkoje prarandama kur kas greičiau... Gal iš tiesų lietuviškumą emigracijoje greičiausiai praranda „grynakraujai” lietuviai, kategoriškos alternatyvos „arba–arba” išpažinėjai, tad – arba esu visiškai, arba nesu visiškai...

Jau kelinti metai teikiama Patriotų premija juk irgi yra tarsi mūsų identiteto išryškinimas: kas mums, kaip piliečiams, svarbu, kaip mes brėžiame savo santykį su Tėvyne. Ekspertų komisija (pirmininkas Antanas Gailius) išskirdama tam tikrus autorius ir kūrinius mums tarsi susmaigsto orientacines patriotinių vertybių vėliavėles. Šiomet turime progos regėti būtent lietuviškojo tapatumo įvairialypumą ir dinamiką. Štai literatūros paaugliams kategorijoje įvertinta jaunų autorių – Miglės Anušauskaitės ir Gerdos Jord komiksų knyga „10 litų” (skirta Dariui ir Girėnui) jau savo netradiciniu žanru, galima sakt, maištingai oponuoja suaugusiųjų literatūros laureatams: už partizanų epo istorijas įvertintam Justinui Sajaustui (romanas „Neužmirštami Suvalkijos vardai”) ir dipukų prisiminimus (nelengvą istorinę atmintį be interpretacijų) pateikusioms Daliai Stakytei-Anysienei, Laimai Petrauskaitei-VanderStoep ir Daliai Cidzikaitei („Manėm, kad greit grįšim. 18 pasakojimų apie pasitraukimą į Vakarus 1940–1944”. D. Cidzikaite dėkodama už apdovanojimą, perskaitė ir D. Anysienės laiškelio žodžius: dipukų karta iš Lietuvos ilgesio susikūrė gyvenimo prasmę (vertas išgirsti ir minties pratęsimas: bet tai nėra blogai).

Taip, mūsų tapatybė gali koncentruotis į tai, ką turime, ir gali – į tai, ko netekome.

Nukelta į 8 psl.

V. K. Jonyno dailės galerija Druskininkuose

Iš ciklo „Išėivijos dailininkai Lietuvoje“

V. K. Jonynas Vilniuje.

Algimanto Žižiūno nuot.

AUDRONĖ V. ŠKIUDAITĖ

Iš šiandien prisimenu tą didžiulį išpūdį, kuris apėmė atsidūrus modernioje Washingtono Nekaltojo prasidėjimo katedroje (Shrine of the Immaculate Conception, Washington, DC), kai 2003 m. vasarą kartu su tuometine JAV LB Kultūros tarybos pirmininke Marija Remiene ir JAV LB Vidurio apygardos pirmininke Aušrele Sakalaite keliavome lietuvių pėdsakais Amerikoje. Jaudino žinojimas, kad šioje milžiniškoje įvairiausių Amerikos tikėjimų šventovėje turime ir savą kampelį. Vienoje iš koplyčių, pavadintoje Šiluvos Dievo motinos vardu ir pastatytoje už lietuvių lėšas, už Lietuvą meldėmės prie išėivijos dailininkų Albino Elksaus, Vytauto Kašubos ir Vytauto Kazimiero Jonyno sakralinių kūrinių.

O štai praėjusį rudenį V. K. Jonyno sienų mozaikų „Rūpintojėlis“ ir „Šv. Kazimieras“, 1965 m. sukurtų Washingtono katedrai, modeliai atkeliavo į Druskininkus ir papildė čia veikiančios V. K. Jonyno dailės galerijos fondus. Tai monumentalūs (h-2,5) eksponatai, kurie originalioje architektūroje turi užrašus: „Iš praeities Tavo sūnūs te stiprybę semia“, ir „Apsaugok, Aukščiausiasis, tą mylimą šalį“. Mozaikų projektus Druskininkams padovanojo Jungtinėse Amerikos Valstijose, Indianoje, gyvenanti Irena Jonynienė, dovaną dedikavusi savo vyro Vytenio Jonyno atminimui. Kadangi galerijoje daugiausiai buvo rodomi kameriniai V. K. Jonyno kūriniai, šie meno objektai dailininko kūrybos vertintojų ypač pradžiugino, nes leido praplėsti savo pažintį su menininko kūryba.

Prieš kalbant apie galerijos ekspoziciją reiktų prisiminti dailininko gyvenimo ir kūrybos kelią. Lietuvos grafikas, tapytojas, skulptorius, vitražų kūrėjas, vienas iškiliausių XX a. lietuvių menininkų Vytautas Kazimieras Jonynas 1907 m. kovo 10 d. gimė Ūdrijoje, Kalvarijos apskrityje. Iš prigimties kūrybingas berniukas meno mokėsi Kauno meno mokykloje, Adomo Varno tapybos ir Adomo Galdiko grafikos studijose. Nuo 1931 m. mokslus tęsė Paryžiuje, įgijo medžio raizinių ir knygos

meno specialybę. Vėliau dar studijavo medžio skulptūrą ir baldų konstravimą. Paryžiuje įsiliejo į avangardinio meno sūkurį, bet, atrodo, kad čia jis tik dar giliau suprato liaudies meno reikšmę ir gylį. 1935 m. Paryžiuje surengė pirmąją savo parodą. Grįžęs į Lietuvą iliustravo knygas (pvz., Kristijono Donelaičio poemos „Metai“ iliustracijos laikomos Lietuvos grafikos aukso fondu), dalyvavo jaunųjų dailininkų grupės „Ars“ veikloje, dėstė Kauno meno mokykloje, vėliau tapo Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės instituto direktoriumi.

1944 m. kartu su kitais intelektualais pasitraukė nuo Lietuvą okupuojančios Raudonosios armijos į Vakarų. Apsigyveno Vokietijoje. Čia ne tik pats kūrė, bet meno mokė ir jaunimą. Lietuvos kultūros istorijoje tuo laikotarpiu jis paliko ypač gilų pėdsaką kaip meno administratorius – 1946 m. karo nuniokotame Freiburge įkūrė dailės ir amatų mokyklą, kurios dauguma studentų ir dėstytojų buvo lietuviai. 2006 m. Vilniuje, Radvilų rūmuose, buvo surengta Freiburgo meno mokyklos 60-mečiui skirta paroda. Parodoje buvo eksponuoti mokyklos direktoriaus Vytauto Kazimiero Jonyno ir dėstytojų darbai. Iš pavardžių matyti, kad į mokyklą buvo sukviestas Lietuvos dailės žiedas.

Kaip teigia apie parodą rašiusi O. Mazeikienė, pirmiausia pradėjo veik-

vitražų bažnyčioms ir kitiems statiniams, skulptūrų, iliustravo knygas. Jo kūriniai puošia ir Lietuvos kankinių koplyčią Šv. Petro bazilikoje Vatikane.

1989 m. dailininkas grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Vilniuje, vasaras leidamas Druskininkuose, kur 1993 m. atidarė savo galeriją. Mirė 1997 m. gruodžio 4 d., palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinėse. Apie susitikimą su menininku paprašėme papasakoti Druskininkų galerijos vadovę menotyrininkę Vidą Mažrimienę:

„Dailininką pirmąkart pamačiau 1975 m. Kaune, M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, V. K. Jonyno ir Irenos Grižės parodos atidaryme. Stebino dailininko Tėvynės ilgesiu pulsuojanči kūryba, gebėjimas kalbėti raiškia, profesionalaus meno žinovo kalba. Lankiau ir kitas V. K. Jonyno parodas, padovanojęs muziejams savo kūrinių, Lietuvoje jis buvo dažnas svečias. Užsimezgusi pažintis atvedė į V. K. Jonyno galeriją, kurią, pastatytą pagal Algimanto Kančo projektą, labai norėjosi pamatyti. Radau čia ir V. K. Jonyną, sugrįžusį vasarai iš tolimojo New Yorko. Atsimenu Maestro šiltą rankos spustelėjimą ir draugišką šypseną, dailininkas atrodė linksmas, guvus, dėvėjo stilingu kostiumu. Maloniai bendraujant, dailės klasikas kalbėjo apie savo kūrinius, kiekvienam surasdamas vis naujų epitetų. Atmintyje išliko pasakojimas apie Freiburge gimusias iliust-

V. K. Jonyno galerijos erdvės

ti keramikos studija, joje dėstė Eleonora Marčiulionienė ir Aleksandras Marčiulionis (pastarasis dėstė ir skulptūrą). Tapybą dėstė Viktoras Vizgirda, Adomas Galdikas ir Adolfas Valeška, grafiką – Telesforas Valius, audimą – Antanas ir Anastazija Tamošaičiai, piešimą – V. K. Jonynas (taip pat ir skulptūrą), Vytautas Kasiulis ir Teisutis Zikaras, perspektyvą – Vytautas Kmitas, meno istoriją – estas poetas ir menotyrininkas Aleksis Rannitas. Mokykloje buvo dėstomos ir kalbos, jų mokė literatai: prancūzų – Alfonsas Čipkus (Nyka-Niliūnas), o vokiečių – Henrikas Nagys. Mokykloje užaugo ir kūrybingi būsimosios kartos dailininkai, kūrė išėivijoje. Freiburgo dailės ir amatų mokyklą baigė: Juozas Bakis, Vanda Kanytė-Balukienė, Jurgis Daugvila, Albinas Elskus, Vytautas Ignas (Ignatavičius), Algirdas Kurauskas, Antanas Mončys, Elena Urbaitytė, Romas Viesulas ir kiti.

1949 m. dėstytojai ir studentai ėmė sklaidytis po pasaulį. 1952 m. į JAV emigravo ir V. K. Jonynas, kur sukūrė brandžiausius savo kūrinius. Čia dėstė, įkūrė Vitražo studiją, sukūrė per 60

racijas Vakarų Europos literatūros šedevrams – Goethe's romanui „Verterio kančios“, Merimee „Lokiui“, „Šv. Jurgio“ skulptūros kelionę ligi Lietuvos, klajonių po Europą ir Ameriką piešinius, religinės tematikos projektus būsimiesiems vitražams.

Pasakojo jis ir M. K. Čiurlionio portreto gimimo istoriją, kartu su Aleksiu Rannitu pristatant Čiurlionio vardą Pasaulio meno kongrese. Vasaras leidamas Druskininkuose V. K. Jonynas šiltai bendravo su miesto žmonėmis, lankydavo parodas, inicijavo vaikų dailės mokyklos įkūrimą. Su Jonyno vardu keitėsi ir mano profesinė biografija. Palikusi Kauną 2007 m. atvykau dirbti į V. K. Jonyno galeriją – įstabaus menininko kūrybos oazę. Esu laiminga būdama šalia jo kūrinių, galėdama tyrinėti ir populiarinti jo kūrybą. Jonyno darbai, apjungę tautinės kultūros paveldą ir modernistinius pasaulio menų stilius, yra išskirtinė Lietuvos meno ir kultūros dalis, palikusi ryškų pėdsaką Europoje ir JAV. Talentingas meno universalas, įžymus profesorius, jis nusipelnė didelės pagarbos, visuomenės dėkingumo, kad ga-

lime tokią galeriją Lietuvoje turėti. Galeriją mielai lanko viso pasaulio lietuviai, miesto svečiai, kartu su dėstytojais iš dailės akademijų atvykstantys studentai”.

V. K. Jonyno galerija yra Kauno Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus filialas, turintis daugiau nei 700 dailininko eksponatų. Čia nuolat veikia nuolatinė autoriaus ekspozicija, tai – grafikos kūriniai (medžio raiziniai, litografijos), piešiniai, pastelės, akvarelės, vitražų projektai, pašto ženklai, gausi foto ir video medžiaga apie kūrinius Jungtinių Amerikos Valstijų bažnyčioms.

Galerijos ekspozicija prasideda buvusioje dailininko studijoje, kur chronologiškai eksponuojami europinių laikotarpį atspindintys, liaudies meno tradicijomis alsuojantys medžio raiziniai, piešiniai, litografijos, kultūros bendražygių portretai. 1938–1942 m. kūrybos laikotarpį Lietuvoje atspindi knygų iliustracijos. Vokietijos laikotarpis pristatomas medžio raizinių iliustracijomis J. V. Goethe's, P. Merimee, W. Shakespeare, O. Milašiaus knygoms, peizažai, litografijos. Eksponuojami ir dailininko darbo įrankiai bei medžiagos, medžio raizinių klišės. Čia eksponuojama ir V. K. Jonyno pašto ženklų, sukurtų keturioms Vokietijos žemėms, kolekcija. Palaipsniui žiūrovas susipažįsta su V. K. Jonyno kūryba Amerikoje, eksponuojami tapybos, grafikos darbai, piešiniai, skulptūros, bareljefai, keturių dalių vitražas. Rodoma Giedros Jonynas-Troncone atsiųsta video medžiaga, kurioje profesorius pasakoja apie savo gyvenimą ir kūrybą.

Daug V. K. Jonyno kūrinių turi ir kiti Lietuvos dailės muziejai – Kauno Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus bei Lietuvos dailės muziejus. Po dailininko mirties 2007 m. Vilniuje, Radvilų rūmuose, buvo surengta didžiulė apžvalginė, gimimo 100-čiui skirta V. K. Jonyno kūrybos paroda. Vilniaus dailės akademija V. K. Jonynui yra suteikusi garbės daktaro vardą. Jis apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu. V. K. Jonynas buvo paskelbtas Druskininkų miesto garbės piliečiu. V. K. Jonyno gyvenimas aprašytas Rasos Andriusytės-Žukienės monografijoje „Akistatos. Dailininkas Vytautas Kazimieras Jonynas pasaulio meno keliuose”.

Druskininkų galerija rūpinasi ne tik šio dailininko kūrybos propagavimu, bet dirba ir kultūros šviečiamąjį darbą – rengia kitų dailininkų parodas, bendradarbiauja su V. K. Jonyno vaikų dailės mokykla, rengia šios mokyklos auklėtinių kūrybos parodas, organizuoja klasikinės muzikos koncertus, etnokultūrinius vakarus. Galerijoje buvo surengtos įsimintinos dailės parodos: „Religinio meno paroda“, skirta V. K. Jonyno 100-osioms metinėms“, „V. K. Jonynas: biografiniai punktyrai dailėje“, Jubiliejinė paroda „Po pasaulio skliautu“, skirta V. K. Jonyno 110-osioms gimimo metinėms, teminės parodos „V. K. Jonynas: portretų dialogai“, „Master Class“, išėivijos dailininkų – Adomo Galdiko (JAV), Magdalenos Stankūnienės (JAV), Telesforo Valiaus (Kanada), Juzės Katiliūtės (Šveicarija), Adolfo Vaičiaičio (Australija) kūrybos parodos, pamokos „Prie V. K. Jonyno vitražų: nuo Tado Kosciuškos iki George'o Washingtono“, „Apie ką byloja V. K. Jonyno projektas indėnų šventyklai“, „Visų Donelaitis“ ir kt. □

V. K. Jonyno dailės galerija Druskininkuose (M. K. Čiurlionio g. 41, LT-66164; el. paštas: Jony-nogalerija@gmail.com), veikia antradieniais-sekmdieniais nuo 11 v. r. i 5 val. p. p.

Leonas Peleckis-Kaktavičius

„Vytauto Osvaldo Virkau meno vizija“

Iš spaudai rengiamos knygos

Rašytojas Leonas Peleckis-Kaktavičius tik ką užbaigė didelį darbą – biografinę monografiją, skirtą 1930 m. kovo 1 d. Šiauliuose gimusiam Vytautui Osvaldui Virkau. Tai – knyga apie meno pasaulyje gerai žinomo dailininko gyvenimą ir kūrybą. Nuo 1950 m. šis kūrėjas gyvena Čikagoje. Jis – vienas pirmųjų tautiečių Amerikoje studijavęs meną, vėliau dėstė meno istoriją, grafiką, tapybą, vadovavo meno fakultetui. Platus, erdvus jo meno laukas: tapyba, knygų grafika, scenografija, ekslibrisai, pašto ženklų projektavimas ir kt. Virkau – aktyvus lietuvybės ir tautiškumo puoselėtojas.

„Draugo“ skaitytojams siūlome įžanginį biografinės monografijos žodį ir keletą ištraukų iš spaudai rengiamos knygos pirmojo, antrojo ir ketvirtojo skyrių.

ĮŽANGINIS ŽODIS, ARBA KAIP VIENAS PUSLAPIS VIRTO KNYGA

Rašyti knygą apie Vytautą Osvaldą Virkau buvo ne taip paprasta – net būsimoji jubiliejaus proga dailininkas siūlė parengti tik trumpą biografiją (ne daugiau vieno puslapio) ir kokio nors darbo reprodukciją. Ir jokių būdu nieko tokio, apie ką jis galvojo, kaip dirbo, ką pažinojo ir panašiai. Kuo trumpiau, tuo geriau. Pasiteiravus, ar yra tokių paslapčių, kurių negalima atskleisti, liko prie savo nuomonės, tik su jam būdinga ironija pastebėjo: „Taigi, jei būtų kokios paslaptys, tai būtų bent įdomu“.

Taigi?

Net nežinau, kas dabar bus. Rašiau, rašiau tą *vieną puslapį* ir nepajutau, kad jis tapo panašus į knygą. Neįsivaizduoju, kaip pasiteisinsiu. Jei Vytautas būtų tokio pat charakterio, kaip šviesios atminties Žibuntas Mikšys, žinau, kas lauktų. Galgi kaip nors išsisuksiu.

O trumpesnis tas *puslapis* niekaip negalėjo būti. Labai jau išpūdinga V. O. Virkau biografiја, visokeriopo dėmesio verti jo darbai. Jei ir jubiliejaus nebūtų, seniai laikas Lietuvoje apie Vytautą sužinoti kuo platesnei auditorijai, nes plačiajame pasaulyje jis žinomas.

Nežinau, ar labai nusikaltau menininkui, kuri turiu garbės pažinti jau ketvirtį amžiaus. Viliuosi, jog Vytautas atleis. O aš sau vis dėlto neatleisiu, kad nepajėgiau įtikinti, jog knyga apie jį reikalinga.

I. KETURI DIENORAŠČIAI PASKUTINĖ DIENA NAMUOSE

Kas gali būti liūdnesnio? „Paskutinė diena namuose“. Tuos žodžius savo dienoraštyje įrašiusiam Vytautui Osvaldui Virkau tądien, 1944-ųjų liepos 12-ąją, buvo keturiolika.

Tėvų namai – Repšiuose. Netoli Šušvės upės, Radviliškio pašonėje. Šiose apylinkėse net keturios giminės pavardės susijusios – Šemetos, Landsbergiai, Burnevičiai, Sirjatiavičiai. Motinos giminė išsiplėtusi Radviliškio-Panevėžio-Kėdainių trikampyje. Nuo XV a. Šiaulėnų, Pašūsvio, Diktariškių apylinkėse gyventa, daug gerų darbų nuveikta.

Nieko, išskyrus Šiaulėnų apylinkes, Vytautas dar nematęs. Tik vienus metus mokėsi Radviliškio gimnazijoje. Dar yra buvęs Šiauliuose, kur 1930 m. kovo 1 d. gimė, buvo pakrikštytas. Latvijoje, Rucavoje, netoli Liepojos – tėvo gimtinė, tačiau jos jam nespėjo

Vytautas O. Virkau

Algimanto Kezio nuotr.

parodyti. Ne sykį girdėjo, jog Virkau pavardė vokiškos kilmės. Latvinant ji buvo tapusi Virkavs. Tačiau Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje išduotuose metrikuose aiškiai užrašyta – Virkau.

„Paskutinė diena namuose“, – tyliai pakartoja užrašytus žodžius, iki smulkmenų prisimindamas viską, kas šiandien įvyko. Kuo toliau, tuo baisesnis šis trečiadienis.

Dabar jau vakaras, ir jie apsistoję pas advokatą Justiną Šerkšnį Šiauliuose. Sėdi ant vieno iš paketų, su kuriais antrą po pietų išvažiavo iš Repšių.

Nemaloniausia buvo atsisveikinimo ceremonija. Susirinko visi samdiniai. Beveik visi verkė. Tik rusė Aleksejeva, kuri Repšiuose atsirado užėjus vokiečiams, keistokai elgėsi: spaudė akis, kad pasirodytų ašaros, spaudė, bet jų nebuvo. Ir jos dukra Valė vaidino, kad verkia. Vytautą net juokas suėmė, pirmąsyk per pastarąsias dienas, nes, kaip ir kiti šeimynykščiai, darėsi vis liūdnesnis ir liūdnesnis. O juk tėvai, kurie apie naująsias įnames visai nekalbėjo, jomis rūpinosi kaip saviškėmis, dargi rizikuodami, – maistu ir malkom aprūpindavo.

Daugumą daiktų išvežė dar vakar. Kuo kambariai darėsi tuštesni, tuo nejaukiau buvo. Tačiau visko neišsiveši, nors ir labai gaila palikti. Svarbiausia – knygos, jos jau supakuotos ir išvežtos pas Izą. Gėles ir sėklas (apie šitą Vytauto pomėgį dar išgirsime) taip pat jai atidavė.

Ne jie vieni tądien namus paliko – pakeliui į Šiaulius pavijo pašūviškius.

Nors jau kitą vakarą tikėtasi pajudėti, pavyko išėsti į traukinį tik liepos keturioliktosios rytą. O stotyje prabuvo daugiau kaip parą, vis vietos neatsirasdavo, traukiniai Šiaulius pasiekdavo jau perpildyti. Kažkas užgarrantavo, kad ketvirtą nakties tikrai išvažiuos, tačiau ir vėl neatsirado vietos.

Vytautas beveik nemiegojo. Aplink tvyrančią su-

maištį didino vaikų riksmas, verksmas – Sirjatiavičiųų iš Pašūsvio dvaro ir ketūniškių Jakubauskų. Liūdnas kvartetas.

Pirmoji kelionės atkarpa buvo visai maloni, ji užsibaigė Tauragėje. Išskyrus kelis vokiečių valdininkus, vagone daugiau nieko nebuvo. Atskirą kupe užėmė Virkau šeima – tėvas Rufas, mama Vanda ir jis, Vytautas, su jaunesniąja sesute Henrieta. Šalia įsitaisė dėdė Adomas Sirjatiavičius su teta Ona ir dviem vaikais – Henriku ir Jonu bei Ketūnų dvaro šeimininkas Edmundas Jakubauskas su žmona Elena ir dukromis Katerina ir Zofija.

Vytautas dairėsi pro langą, buvo viskas įdomu. Pakeliui dar sykį pamatė ir Repšius. Graudulys suėmė, išvydus rusiuką Toliką aparinėjančią bulves.

Tauragėje persėdo į kitą traukinį, turėjusį nuvežti į Karaliaučių, tačiau čia laukė nemalonus incidentas: iš vagono išprašė neva pinigus patikrinti, o ilga ceremonija su vokiečių muitininkais vos neužsibaigė „komandiruote“ į lagerį. Tik vakare pavyko atsидurti į Tilžę vykstančiame traukinyje, kur vėl iki smulkmenų tikrino bagažą.

Pro langą slenkančios lygumos didelių emocijų nekėlė, užtat kitoje vagono pusėje įsitaisiusių panašaus likimo keleivių dainuojamos dainos, ypač „Sudie, Lietuva“, vertė ašaroti.

Tilžės stotis pasirodė paini, kaip pragaras. Nakvoti teko perone. O šeštą ryto prasidėjo kelionė į Vieną – per Breslau, Torunę, Poznanę. Vytautui labiausiai įsiminė kalnai, pilys ant jų viršūnių, tuneliai, kurių suskaičiavo net dvidešimt vieną. Viena išties nepaprastai graži, tik pervažiuojant Dunojų teko nustebti, kad jis visai ne mėlynas, o murzinai geltonas, o ir neplatesnis kaip Nemunas ties Tilže. Tos šešios valandos Vienoje, belaukiant rytinio traukinio, labai išvargino. Nebuvo kur dėtis: stotyje pasilikti negalima, kur eiti – nežinia, be to, buvo labai karšta. Nuovargį jautė ir maži, ir dideli. Truputį atsigavo nedidelėje kavinukėje. Visa laimė, kad vienas geležinkelietis parodė kambarį, kuriame šiaip taip visa jų kompanija sutilpo ir galėjo nors kiek pailsėti.

Iš Vienos laukė kelionė į mažą kaimelį Alpių pėdėje, su persėdimais Lince ir Velse. Paskutinius šešis kilometrus – iki Buchkircheno – teko įveikti pėsčiomis. Visur – purvas. Ir jie purvini ir pavargę. Ir – nustebę ten jau anksčiau įsikūrę Oerteliai, nors ir žinojo, kad atvažiuos.

PAAUGLIO UŽRAŠUOSE – IR BŪSIMASIS DAILININKAS

Nors čia ir gražu, net didinga (vis dėlto Alpės), mintyse vis namai. Kaip jie? Kas juose?

Savaite pagyvenus pas Joną ir Zofiją Oertelius, artimus žmones iš Jonaitiškių dvaro (Ona Oertelaitė-Sirjatiavičienė – dėdės žmona), teko vėl kraustytis, nes čia nebuvo galima gauti buto. Ir darbą, ir butą surado kaime netoli Marchtrenko miestelio. Jau kiek pažįstamas Lincas nuo jo už dvidešimt penkių kilometrų, o iki Velse – septyni.

Darbai panašūs kaip Repšiuose. Skirtumas tik tas, kad tenka dirbti tai, ką namuose darė samdiniai. Štai šiandien pjauna rugius. Vytautui teko juos rišti. Tekdavo, tiesa, tokį darbą dirbti ir Lietuvoje, tačiau tik tuomet, kai kiekvienos rankos būdavo reikalingos. Tačiau bjauriausia, kad Vytautui rytas ir vakaras užimtas karvių ganymu.

Šeimininkai – pasiturintys, jų namai labai dideli, su kiemu viduryje. Jiems, keturiems, poros kambarių pilnai pakanka. O ir baldai čia neprasti. Gyventojų – visos internacionalas: italai, prancūzai, lenkai, ukrainiečiai, vokiečiai. Valgo visi kartu, penkis sykius per dieną. Maistas – be mėsos, tačiau Vytautui tai patinka. Tik saldžios sriubos – ne.

Pabodo lietūs. Čia jo labai daug. O labiausiai laukia to, ką galima pamatyti tik prieš lietų. Kalnai iš čia matosi tik prieš lietų. Nepaprastai didingas reginys. Po tokių akimirkų Alpės net naktį sapnuojasi.

Tęsinys kitame numeryje

Kultūros kronika

Lietuvos Respublikos ambasadoje Ukrainoje 2015 m. vasario 18 d. įvyko Tarptautinės meno mugės „ARTVILNIUS“, bei ukrainiečių meno žurnalo „Antikvar“ specialaus numerio, skirto Lietuvai, pristatymas. Tarptautinę šiuolaikinio meno mugę „ARTVILNIUS“, rengiamą jau šeštus metus Vilniuje, pristatė jos organizatorė, Lietuvos meno galerininkų asociacijos prezidentė Diana Stomienė, koordinatore ir menotyrininkė Sonata Baliuckaitė bei šiuolaikinio meno galerijos „Cech“ Kijeve direktorius, mugės tarybos narys Oleksandras Ščeluščenko. Didžiausio vizualiųjų menų renginio Baltijos šalyse organizatoriai pabrėžė, jog šiemet didžiausią dėmesį skirs Ukrainos šiuolaikinio meno pristatymui, todėl specialiai atvyko į dvišalius susitikimus.

Lietuvos Nacionalinis muziejus vasario 19 d. pakvietė į prof. hum. m. habil. dr. Tamaros Bairašauskaitės paskaitą „Vilniaus gyventojai XIX a. I pusėje“. XIX amžiaus Vilnius priklausė Rusijos imperijai. Iki šiol nėra žinoma, kiek tuo metu mieste buvo gyventojų. Jų surašymų-revizijų duomenys neišsamūs. Surašymai rodo XVIII a. pab. Vilniuje, įskaitant priemiesčius, gyvenus apie 25 tūkst. vyrų ir moterų, XIX a. viduryje – apie 60 tūkst. Miesto gyventojų socialinė, etninė ir konfesinė sudėtis buvo labai marga, yra tyrinėta ir aprašyta. Mažiau kreiptas dėmesys į gyventojų sudėties kitimą, kurį lėmė imperinio laikotarpio realijos.

2015 m. vasario 23 d. viename žymiausių džiaz festivalių Lenkijoje „Bielska zadymka jazzowa“ koncertavo Ažuolo Paulausko vadovaujama džiaz grupė. Lenkijos kalnų mieste Bielsko Biala vykstančio festivalio žiūrovams muzikinį projektą „Evoliucija“ pristatė mušamaisiais grojantis Ažuolas Paulauskas, vienas žymiausių Lietuvos trimitininkų Valerijus Ramoška, scenos veteranas gitaristas Gintaras Šulinskas, su daugeliu Lietuvos ir užsienio džiaz bei roko atlikėjų muzikuojantis pianistas Raimondas Dauginas, jaunas bosistas Tomas Maslauskas bei Lietuvos džiaz žvaigždė, Kauno bigbendo dirigentas saksofonu grojantis Liutauras Janušaitis. „Evoliucijoje“ susilieja džiazas, fankas, Lotynų Amerikos ritmai ir netgi akademinė muzika.

Knygų mugė

Atkelta iš 5 psl.

Iš k.: „Versus aureus“ leidyklos direktorius Artūras Mickevičius ir rašytojas Antanas Šileika.

Pramoginis sekmadienis

Nutarusi, kad paskutinė mugės diena bus lengvai pramoginė, sekmadienį pradėjau Vaikų salėje. Čia visad šurmulinga, spalvinga, darbinga – mažieji ir piešia, ir kitaip meistrauja, o ir knygelės šiai audietiprijai pristatimos ne vien kalbomis. Pataikiau į dailininko Rimvydo Kepežinsko ir Audros Baranauskaitės knygelės „Pelikanas Pranas ir taksas Antanas“ suvaidinimą. Aktorė, netgi savąjį teatrą Žalia varna“ įkūrusi Aurelija Čeredaitė, pasitelkusi mažuosius savanorius iš auditorijos, istoriją apie šių veikėjų draugystę perteikė šešėlių spektakliu (talkininkams teko už širmos judinti žuvytes ir kitus gyvūnėlius).

O manąją sekmadienio ir visos mugės programą užbaigė premijų lietus. LRT studijoje (ten vykstantys renginiai tampa ir televizijos ar radijo laidomis) viena po kitos įvyko dvi apdovanojimų ceremonijos. Pirmojoje – Metų knygos rinkimų finale – veikėjų buvo gausu: scenon pakviesti visi įvairių kategorijų nominantai – ekspertų komisijos atrinkti prozos, poezijos, paauglių ir vaikų knygų autoriai (vis po penkis), iš kurių jau skaitytojai balsuodami rinko laureatus. Prozos suaugusiems bare laurus pelnė Rasa Aškinytė (romanas „Žmogus, kuriam nieko nereikėjo“), poezijos – Vytautas Stankus („Iš veidrodžio, už“), geriausia knyga paaugliams pripažinta Vytauto Račicko apysaka „Aš, dviratis, pirmoji meilė ir sumuštiniai su sliėkais“, vaikams – Danguolės Kandrotienės apysaka-pasaka „Spintos istorijos“. Tad sveikinimų, padėkos žodžių užteko. Pagerbtųjų būrį pagausino dar apdovanoti už recenzijas ir netgi už laiškus mylimiems rašytojams – šiame, epistoliniame, žanre varžėsi moksleiviai.

Antrosios apdovanojimų ceremonijos fokusas žymiai susiaurėjo – čia paskelbta tik viena laureatė (išrinkta iš kelių kandidatų). Jau kelinti metai ne vyresniam nei 45 m. rašytojui teikiama Jurgos Ivanauskaitės premija šįkart pelnė Giedrė Kazlauskaitė už eilėraščių knygą „Meninos“. Vertinimo komisijos pirmininkė filosofė prof. Jūratė Baranova pažymėjo autorės maištingą atvirumą, drąsą ir intelektualumą,

o Rašytojų sąjungos pirmininkas Antanas A. Jonynas sveikindamas pritarė: Giedrė Kazlauskaitė kaip niekas kitas nusipelnė šio apdovanojimo. Baranova įteiktė laureatei ir asmeninę dovaną – neseniai išleistą, mugėje pritattytą knygą „Jurgos Ivanauskaitės fenomenas: tarp siurrealizmo ir egzistencializmo“. Žinoma, neliko nuošaly ir Jurgos Ivanauskaitės šeima – rašytojos mama Ingrida Korsakaitė ir sesuo Radvilė Racėnaitė iš sukauptosios Jurgos kolekcijos Giedrei skyrė drambliuką.

O laureatė padėkos žodyje pirmiausia pašlovino trumpai, bet intensyviai gyvenusios Jurgos Ivanauskaitės fenomeną, primindama ir atvirumą pasauliui, pilietinį aktyvumą, ir religinius ieškojimus, ir – akį traukiantį stilingumą bei charizmą. Tiesą sakant, Kazlauskaitė iš lengvabūdiškų pramogų sferos sugrąžino prie skaudžių egzistencinių apmąstymų, išsakydama priesaką steigti gyvenimo laisvę.

P.S. Rašytojai mugės šurmulyje

Mano takeliai manęs nenuvedė į populiariųjų mūsų rašytojų knygų pristatymus – gal todėl, kad tokie renginiai vyksta ir be mugės (štai uoliai darbuojasi Rašytojų sąjungos klubas). Bet vaikstant po šurmulingą knygų erdvę buvo miela matyti juos – rašytojus (ne tik grožinės literatūros kūrėjus) už leidyklos prekystalių ar specialiose nišėlėse autografams dalinti. Tiesa, manęs nežavi ir dabar nesužavėjo ypatingi rinkodariniai autorių triukai – tai puikiai geba Andrius Tapinas (ar jo leidykla?), šįsyk net narvą atitempęs ir jame uždaręs dvi pamėkliškas, t. y. nugrimuotas ir besimaivaičias būtybes, matyt, knygos „Maro diena“ personažus. Kur kas šilčiau žvilgsnį traukė kukliai-džiugiai-oriai savo kūrybą reprezentuojantys pačiais savimi: štai puikaus istorinio romano kūrėja Kristina Sabaliauskaitė, štai iš „mergaitiškos“ poetės statuso greitais tempais (dviem romanais) į solidžias prozininkes švystelėjusi Agnė Žagrakalytė, štai rafinuotai intelektualus Rolandas Rastauskas, štai mūsų iš Londono Paulina Pukytė, štai angliakalbis kanadietis lietuvis Antanas Šileika ir šai, ir štai... Irgi yra progų pamąstyti apie nevienalytę mūsų (rašytojų ir ne) tapatybę. □

Vilniaus knygų mugė
Vilnius Book Fair